

Att lära till man

Genusteoretiska idéer tillämpade på unga mäns inskolning i manlighet

AV LISSIE ÅSTRÖM

Jag tänker i den här artikeln¹ dels redogöra för de genusteoretiska idéer som utkristalliserats i samband med två livshistoriska studier jag gjort, dels tillämpa dessa idéer på unga mäns inskolning i manlighet.

Jag stödjer mig i huvudsak på en av dessa studier — *Fäder och söner* (1990) — som bygger på intervjuer med män i tretton familjer med tre manliga generationsled — far, son och sonson. För att bli varse vad som är specifikt för endera könets sätt att tänka, känna, värdera, agera och interagera måste man emellertid — något som ju ständigt framhålls inom genusforskningen — växla perspektiv, se hur manligt förhåller sig till kvinnligt och vice versa. Därför kommer jag också att referera till insikter och resultat från min avhandling *I kvinnoled* (1986), där jag på motsvarande sätt gjort livshistorieintervjuer med kvinnor i tre generationer. Informanturvalet i båda undersökningarna representerar ett brett socialt register. Intervjumaterialet rymmer således de tre dimensionerna kön, social miljö och tid.

Könsbaserade dispositioner

När jag arbetade med min avhandling sökte jag efter en teoretisk och metodisk infalls-

vinkel som skulle göra det möjligt att inbegripa alla tre dimensionerna i analysen. Av en tillfällighet kom jag att läsa en kort uppsats, "Periferi", av lundafilosofen Hans Larsson (1944). Där stötte jag på en tankemodell — enkel och samtidigt dynamisk — som föreföll att kunna ge begreppslogisk åskådlighet åt de köns- och klassbaserade mönster och processer jag ville studera.

Hans Larsson använder sig av cirkelrörelsens kraftspel för att symbolisera hur människans gemenskapsbehov tyglar hennes egenintresse på samma sätt som den mot centrum riktade centripetalkraften hindrar en roterande kropp att till följd av centrifugalkraften slungas utåt i en rak bana. Han låter med andra ord cirkellinjen symbolisera en balanserad avvägning mellan två olikartade drivkrafter² som han menar är inbegripna i all mänsklig aktivitet.

Jag har i min tillämpning av cirkelsymboliken låtit de båda termerna stå för två skilda dispositioner som jag definierat så här:

Den centrifugala: vara och verka som enskild individ med siktet inställt på egna mål.

Den centripetala: vara och verka i gemenskap med och för andra människor.

Den ideala avvägning mellan de båda tendenserna, som cirkellinjen symboliserar, torde emellertid knappast uppnås vare sig i

den enskilda individens livsgestaltning eller i de livsformer som utbildas av människor med likartade livsbetingelser. Allt efter etnisk, köns-, klass- och epoktillhörighet präglas människor av kulturspecifika normer — och tvingas dessutom av yttre styrmedel — att avvika mer eller mindre i endera riktningen från den böjda linjens bana.

Att det för kvinnors del varit fråga om en förskjutning i centripetal riktning och för män i centrifugal kan lätt verifieras empiriskt. Det har ju i vår kultur, liksom i flertalet andra, i första hand varit kvinnor som stått för sammanhållning och omsorg medan män främst ägnat sig åt utåtriktade, mål- och resultatnriktade uppgifter. Denna praxis har, förutom av samhälleliga regelsystem, upprätthållits genom internaliserade köns-specifika idealnormer som modifierats eller frångåtts endast när nödvändiga pragmatiska eller andra hänsynstaganden så krävt.

Viktigt att observera är att det ryms en olika stor maktpotential i de båda handlings-dispositionerna. Det måste rimligtvis vara så att de, som främst förväntas ägna sig åt att tillfredsställa andras behov och önskningar, har mindre möjlighet att uppnå framgång och inflytande än de som tillmätts större rätt att satsa tid och kraft på att uppnå egna mål.

Genusteoretisk analysredskap

Det cirkulära kraftspelet som tankeredskap har, som jag ser det, anknytning till aktuell genusteoretisk debatt där intresset i hög grad är inriktat på att problematisera segregering och hierarkisering mellan könen och dessa båda principers inbördes relation. (Se t.ex. Hirdman 1988, Gemzöe m.fl. 1989 och Carlsson Wetterberg 1992.) Att tillämpa cirkelsymboliken på genusordningen är ett sätt att åskådliggöra hur rådande princip för de båda könen beteende- och mentalitetsmässiga åtskillnad samtidigt reglerar deras inbör-

des dominansordning: En kulturellt och samhälleligt föreskriven förskjutning av mäns och kvinnors handlingslinjer i vad jag kallar centrifugal (prestations- och mål-orienterad) respektive centripetal (omsorgs- och relationsorienterad) riktning har tenderat att generera och bevara manlig dominans.

En fördel med den här tankemodellen är att termerna är värdemässigt neutrala — ingendera har vare sig en positiv eller negativ laddning. Liksom både en centrifugal och en centripetal kraft samtidigt måste påverka en kropp för att den skall röra sig i en cirkelbana, är båda de dispositioner som begreppen symboliserar nödvändiga för livsuppehållelsen. Det är således aldrig — vare sig för män eller kvinnor — fråga om ett "antingen eller" utan om ett "både och" med större eller mindre tyngdpunktsförskjutningar i endera riktningen. När man vill anlägga ett genusperspektiv på de kulturella mönster och processer man studerar är det, menar jag, av analytiskt värde att uppmärksamma hur arten och graden av den här förskjutningen varierar i olika miljömässiga, samhälls- och individhistoriska sammanhang.

Flera frågor med anknytning till hur manliga och kvinnliga livsmönster — var för sig och i relation till varandra — empiriskt utformas, befästs och förändras kan ställas och belysas med hjälp av det cirkulära kraftspelet som analysinstrument:

I vad mån och på vad sätt varierar de båda könen avvikelser i centrifugal respektive centripetal riktning i olika sociala skikt och vilka förändringar har skett över tid?

Får en extrem avvikelse i någondera riktningen destruktiva effekter och/eller alstrar den en motkraft i form av försök till compensation eller förändring?

Hur går det till konkret när könsbaserade dispositioner förmedlas och transformeras från generation till generation?

Vad är det för yttre och inre faktorer som verkar för bibehållande respektive förändring av könstypiska beteendetendenser och deras inbördes relation?

Jag använder omväxlande termerna disposition, beteendetendens, handlingsinriktning, handlingslinje, livsstrategi för att ange närliggande aspekter av det idéinnehåll som ryms i Bourdieus begrepp *habitus*, som har beskrivits både som en strukturerande generativ princip och som en strukturerad struktur (Bourdieu 1986). Som framgår associerar alla de nämnda termerna till riktning och rörelse. Tanken är att framhäva hur den identitetsstruktur som individen bygger upp, och som till stor del är betingad av de erfarenheter han/hon gör som köns- och klassvarelse, fungerar som inneboende dispositioner som riktar och påverkar sättet att hantera omvärlden och den egna framtiden. Jag vill samtidigt poängtera att jag i likhet med Bourdieu anser att den *habitus* och de dispositioner som människor grundlagt under sin uppväxt modifieras allt efter nya upplevelser och erfarenheter i en föränderlig omvärld.

Jag skall nu övergå till att ge inblick i hur jag tillämpat mitt analysinstrument på unga mäns inskolning i manlighet. Av utrymmes-skal måste redogörelsen bli komprimerad. I en artikel³ jag skrivit för en tvärvetenskaplig antologi återfinns en bredare och mer detaljerad empirisk presentation av hur unga män i olika generationer och sociala skikt tillägnat sig en manlig identitet och disposition.

Den folkliga manlighetens agrara rötter

Jag har särgranskat vad mina manliga informanter berättat om sin ungdom och inriktat intresset på dels hur de lärt till män — eller annorlunda uttryckt hur de konstruerat sin

manliga identitet och livsstrategi — i skilda miljöer, dels vilka förändringar som skett från generation till generation. För övrigt har jag låtit mig vägledas av min Hans Larsson-inspirerade modell och de frågeställningar som låter sig härledas ur den.

I min studie *Fäder och söner* har jag gjort en grov analytisk åtskillnad mellan å ena sidan den manlighet som utbildats på vad man skulle kunna kalla folklig grund, å andra sidan den som formats under privilegierade förutsättningar, dvs. med riklig tillgång på ekonomiska och/eller kulturella resurser som kunnat vidareföras från släktled till släktled. I fortsättningen kommer jag för-enklat att använda mig av beteckningarna folklig respektive borgerlig manlighet.⁴

Den folkliga manligheten har, som bekant, sina rötter i den äldre agrarkulturen. Om man söker sig tre, fyra generationer tillbaka finner man att merparten av dagens svenska män har sina anfäder bland landsbygdens "småfolk" — torpare, lantarbetare, småbönder, hantverkare, fabriksarbetare. Även de sistnämnda var ju till stor del lantbor eftersom fabrikerna under det tidiga industrialiseringsskedet ofta var utlokaliserade på landsbygden.

Jag har kommit denna äldre landsbygds-kultur så nära som det rimligtvis är möjligt att nå via levande människors berättande. Jag har nämligen fått tillfälle att intervjua en mycket gammal man (född 1890), vars släkt så långt tillbaka han känner den varit jordbrukare och levt i samma bygd där han själv, hans son (född 1922) och sonson (född 1955) också levt i hela sitt liv. Sonsonen driver i dag det lantbruk som han övertagit av far och farfar.

Den syn på sådana centrala teman som arbetsmoral, köns- och auktoritetsrelationer, som kom till uttryck i de här männens uttalanden och i deras berättelse om sitt liv och sin vardag, överensstämmer på ett nästan förbluffande sätt med vad som är känt

Elna Hansson, "Morfar och Josef". Foto: Anna Lena Lindberg.

om den manliga livs- och föreställningsvärlden i det förindustriella landsbygdssamhället. (Se t.ex. Hellspong/Löfgren 1976:227—254.) Överensstämmelsen är förstås störst i de två äldsta generationerna. Far och farfar framstod som tveklösa anhängare och tillämpare av ett mans- och fadersideal som uppvisar tydlig släktskap med den gamla agrarkulturens husbondeideal, som tillskrev husfar en självklar myndighet med rätt att ställa krav på husfolkets lydnad och respekt liksom att själv få ta hand om de mest prestigefyllda och ekonomiskt lönsamma arbetsuppgifterna och överlåta det mer triviala hushålls- och omsorgsarbetet åt kvinnorna.

Även om ett manligt traditionsarv framträder särskilt pregnant i denna bondefamilj — som en följd av att här funnits många traditionsbevarande faktorer — har jag utan svårighet kunnat urskilja spår av detta arv också bland äldre och medelålders män inom övriga släktkedjor.

Arbetet som initiering i och legitimering av manlig överordning

Arbetet är tveklöst ett aktivitetsfält som i hög grad tjänat både som initiering i manlighet och som legitimering av manlig över-

ordning. När söner bland äldre tids jordbrukande befolkning från tidig ålder var med sina fäder och andra vuxna män i deras arbete och när de upplevde den tydliga gränsdragningen mellan mäns och kvinnors livssfärer präglades de på ett entydigt sätt till sin manliga bestämmelse. Det var männen som i sönernas ögon skötte de arbetsuppgifter som inte bara var fysiskt mest krävande utan också de som gav mest iögonenfallande och bestående resultat. Att manligt arbete var högre skattat och att män därmed tillmättes högre prestige och maktbefogenhet än kvinnorna var något som för både pojkar och flickor blev till en självklarhet.

Ett uttryck för kvinnoarbetets lägre värde har varit männens vägran att befatta sig med sysslor som stämplats som fruntimmersgöra — framför allt hushållsarbete och barnpassning — och därmed riskera att förlora i manlig prestige. För småpojkar, som ibland liksom flickorna sattes att hjälpa mor med sådant arbete, innebar det ett viktigt steg på vägen till eftertraktad manlig vuxenstatus att i stället tas i bruk av fadern som lärning och medhjälpare i hans arbete.

Prioritering av prestations- framför omsorgs- och relationsorientering — dvs. det jag kallar en centrifugal förskjutning av handlingslinjen — kan spåras genom de manliga generationsleden inte bara i bondekedjan jag nämnde utan i släktkedjor över hela det sociala registret. Med vilka medel och efter vilka förebilder en sådan handlingsdisposition inpräglats varierar i tid och socialt rum. Men resultatet blir likartat, nämligen en benägenhet hos pojkar att stärka sitt egenvärde mer genom prestationer, som kan bedömas enligt objektiva kriterier, än genom den sympati och det ansvar de kan väcka i sina personliga relationer med andra människor.

Vilka förklaringarna⁵ än är till dessa könstypiska dispositioner (helt visst rör det sig här inte om några enkla och för alla tider

och kulturer giltiga orsakssammanhang) avspeglar de sig obestridligen i den faktiska könsmässiga arbets- och ansvarsfördelningen i de västerländska samhällena under såväl förmodern, modern som senmodern tid. Det är vidare tydligt att en kulturellt förvärvat inneboende press och/eller lust att prestera och mäta sig med andra rymmer större möjligheter till framgång och inflytande än den relations- och behovsorientering som framför allt utbildats inom den kvinnliga omsorgssfären.

På liknande sätt som männen i det förindustriella landsbygdssamhället lade beslag på de mest lönsamma och prestigeladdade av självhushålls arbetsuppgifter kom männen under det moderna samhällets framväxt att försvara sitt övertag på arbetsmarknaden och värna om rollen som ensam- eller huvudförsörjare med åtföljande rätt att undandra sig det oavlönade arbetet i hem och familj. Föreställningen om en naturlig, ändamålsenlig och berättigad könsmässig ansvars- och arbetsfördelning har på många handa sätt grundlagts och befasts under uppväxtåren bland både män och kvinnor. Det är en föreställning som har den styrka som ligger i det oreflekterade och självklara och som därför svårligen låtit sig utraderas även sedan nya föreställningar om könets likhet och jämställdhet efter hand blivit samhällets officiella ideologi.

Inskolning i klasstypisk manlighet

Att märka är att det finns skillnader inom mansvärlden som kan knytas till olikheter i existensbetingelser och kulturellt arv. Arbetarklassens män har inte haft lika stora förutsättningar att utveckla en utpräglat centrifugal individualistisk framgångsstrategi som de mer resursstarka borgerliga männen. De har varit mer beroende av att upprätthålla ett system av ömsesidiga förpliktelser inom en

krets av likar — släktingar, arbetskamrater och grannar. Det har bland annat inneburit inbördes byten av arbets hjälp och yrkeskun nande vid husbygge och olika slags "gör det själv"-aktiviteter. Sådana vanemönster har fått konsekvenser för socialisationen av söner som ofta fått vara med om de hantverksmässiga projekt som fäderna — ej sällan i lag med andra män — sysslat med på sin fritid. Det har inneburit en läroprocess på flera plan — dels en informell inträning av de vuxna männens praktiskt-tekniska färdigheter, dels ett mer eller mindre omedvetet införlivande av en klasstypisk manlighet där såväl arbetsduglighet som laganda varit viktiga inslag. Laganda har dessutom befrämjats genom andra företeelser, t.ex. umgänge i pojkgäng och deltagande i lagidrotter som fotboll, något som varit vanligare bland arbetar- än borgarsöner.

Över huvud har utbredningen av olika slags kollektiva manliga aktiviteter — inom och mellan generationerna, på såväl det offentliga som det privata planet — medverkat till att det bland arbetarklassens män utbildats en disposition som skulle kunna beskrivas med ordspråket "En ann så god som en ann", vilket betonar både egenvärde och likavärde. Detta till skillnad från ordspråket "Ensam är stark" som uttrycker en mer elitistisk självvärdering och som haft störst förutsättningar att utbildas bland dem som kunnat förlita sig till rikliga individuella tillgångar av olika slag, i första hand samhällets manliga elitskikt.

Unga män som vuxit upp inom de etablerade elitskikten har i regel bibringats en känsla av att de "högre höjderna" är deras rättmätiga hemvist, där de förväntats hålla sig kvar för att inte förlora i manlig och social prestige. Jag har intervjuat far, son och sonson i en familj med bildningsborgerliga anor långt tillbaka i släktleden och där männen i de två äldsta generationerna innehar höga ämbetsposter och den yngste är egen

företagare. Jag frapperades av den styrka med vilken vissa drag slog igenom i samtliga tre mäns berättelser: värdesättandet av intellektuell kunskap och utbildning, intresse för kulturlivets olika yttringar, tilltron till den egna kapaciteten, önskan att skilja sig från mängden genom att välja det exklusiva och sätta sig själva och målen högt samt en medveten satsning på att till de efterkommande vidarebefordra samma grundsyn och livsstrategi. Alla tre männens berättelser om sin uppväxt ger rika och samstämmiga vittnesbörd om hur den här typen av självförståelse grundlagts.⁶

Att utforska världen och ta för sig av livet

Jag skall kort nämna något om hur den manstypiska disposition som unga män tillägnat sig kommer till uttryck i deras framtidsdrömmar och i deras sätt att ta för sig av vad livet har att bjuda av äventyr och förlustelser.⁷ Här blir det åter anledning att göra jämförelser över könsgränsen.

Medan tankar på äktenskap och barn förefaller att ha ingått som en självklar del i de äldre och medelålders kvinnornas framtidsdrömmar tycks deras manliga generationskamrater snarare ha hållit tillbaka sådana tankar under sin ungdomstid. De har låtit förstå att de inte ägnade mycket tankar åt ett kommande stadgat familjeliv. De var uppfyllda av nuet och iveren att utnyttja den frihet att utforska världen som pojkar av tradition haft i mycket högre grad än flickor. Det verkar som om de helst ville tänka sig framtiden som en fortsättning eller helst utökning av den friheten: bli självständiga i förhållande till föräldrarna och värja sig mot att låta sig bindas och domesticeras i en ny hem- och familjeordning.

Flera av mina manliga informanter — i olika åldrar och sociala skikt — har skildrat

de ungdomsår som föregått familjebildningen som en prövo- och lärlingstid. Män ur folkliga skikt har i några fall använt uttrycket "min universitetstid" om sina ungdomsår — en tid då de fört ett ganska rörligt liv, prövat olika slags arbeten, flyttat till och från olika orter. I likhet med studenternas universitetsår var det inte bara fråga om ett mångsidigt inhämtande av yrkesmässigt nyttiga kunskaper och färdigheter utan också om ett varierande och utåtriktat socialt liv genom olika slags idrotts-, hobby- och nöjesaktiviteter. Man kan nog våga påstå att frihet att ta för sig av det spännande och nöjsamma under ungdomsåren givits i större mått till pojkar än till flickor — tvärs över mer eller mindre avlägsna epok- och kulturgränser. Flickor har på olika sätt blivit påminda om den återhållsamhet och de begränsningar som hör ihop med deras kön.

Under den allra senaste tiden kan man visserligen skönja tendenser till att flickor söker knappa in på pojkarnas försprång då det gäller frigjordhet och ungdomlig utlevelse (se t.ex. Drotner 1991) men i stort sett har den relativa skillnaden bestått fastän nöjes- och fritidsaktiviteter generellt sett kommit att få ett allt större utrymme i de ungas liv.

Könstypiska skillnader och tidsmässiga förändringar av det slag jag nämnt framträder i samtliga släktkedjor, dock med tydliga klassmässiga förtecken. Berit Wigerfelt har i en pågående undersökning av i synnerhet arbetarungdomars fritidsaktiviteter på 1930- och 1940-talen kunnat konstatera att det är pojkarna som "för", "spelar upp" och "lever ut", inte bara i bokstavlig mening på dansbanor, i musikband och i kamratgäng, utan att det är de unga männen som framför allt syns (t.ex. genom uppseendeväckande och avvikande klädsel) och hörs (t.ex. genom ett mustigt, skroderande och svordomsbemängt språk) på alla de scener där ungdomar håller till.

Av mina intervjuer att döma tycks utlevelsen och försöken att testa gränser och utmana vuxenvärlden alls inte ha varit mindre bland borgerlighetens unga män. De har berättat om ungdomliga bravader och förlustelser, som måste betecknas som nog så djärva utmaningar av skick och fason, men som skiljer sig från arbetarynglingarnas utspel dels genom att de ägt rum på mer avskilda scener, dels genom att de varit av mer storstilat slag och därmed i enlighet med elitens smak för det exklusiva. (För empirisk exemplifiering se Åström 1990: 211—212.)

Slutord och framtidsutblickar

Jag har sökt visa hur en för olika manlighetsvarianter gemensam nämnare kommer till uttryck i mäns berättelser och utsagor om sina ungdomsår. Detta gemensamma menar jag vara den centrifugalt betonade disposition som utbildats inom mansvärlden och som innebär en benägenhet att stärka sitt egenvärde mer genom utåtriktade påvisbara prestationer än genom den identitetsbekräftelse som kan uppnås genom ett personligt socialt och känslomässigt gensvar från andra människor. Att tillämpningen av en sådan livsstrategi befrämjar dominans och inflytande får väl sägas vara en av de viktigare förklaringarna till att den så ståndaktigt värnats om och vidareförts inom det manliga släktet.

Likväl har traditionella könsmonster inte helt kunnat hålla stånd mot de omskapande krafter som ryms i moderniseringsprocessen och som inte minst präglat de ungas identitetsarbete, deras fritidsverksamhet och deras framtidsdrömmar. Redan i mina äldre informanternas berättelser från sin ungdom på 1930- och 1940-talen har jag kunnat spåra tendenser till en begynnande frigörelse från traditionens bjudande imperativ vad gäller

inte bara luthersk arbetsmoral och respekt för auktoriteter utan också könstypiska värde- och beteendemönster.

Dagens unga kvinnors tilltagande beredskap att "ta för sig" i det offentliga rummet har uppmärksamats av forskare (se t.ex. Drotner 1991) och kan ses som utslag av en mer manstypisk orientering. Vad har då hänt med de unga männens livsinriktning? Flera ungdomsforskare har i den tyske socialisationsforskaren Ziehes (1986, 1989) efterföljd diskuterat förändringar i ungdomars identitetsutveckling och därvid bland annat uppmärksammat en tendens till ökad empati, ökad orientering mot mänskliga relationer, mindre rigida jaggränser (se t.ex. Fornäs m.fl. 1991). Jag har observerat liknande tendenser bland de ynglingar och unga familjefäder jag intervjuat. En sådan förändringstendens innebär ju en förskjutning i centripetal (mer relationsorienterad) riktning och således för männens del att betrakta som ett närmande till kvinnliga reaktionsmönster.

Det här talar ju för att det — trots den tröghet som otvivelaktigt finns i både mäns och kvinnors beredskap att förändra nedärvda könsbetingade ideal och livsmönster — håller på att ske en viss utjämning mellan mans- och kvinnospecifika sätt att uppleva och hantera verkligheten. Det är över huvud rimligt att tänka sig, menar jag, att mäns och kvinnors ökande erfarenheter av varandras världar i ett längre perspektiv verkar för en minskad könsmässig polarisering och därmed vidgade ramar för de ungas identitets- och kulturbygge.

Noter

¹ Artikeln utgör en något reviderad version av mitt föredrag vid ett tvärvetenskapligt symposium över temat "Genusteoretiska utmaningar" vid Etnologiska institutionen i Lund den 23 september 1993.

² Jag tycker mig finna en viss släktskap mellan föreställningen om inneboende centrifugala och centri-

petala drivkrafter för mänskligt handlande och Yvonne Hirdmans (1988:55) tal om "... två längtans mål i människobrösten: frihetens och symbiosens." En annan parallell är Erich Fromms (1982:108) resonemang där han hävdar att man kan urskilja två motsatta dispositioner i allt mänskligt handlande. Den första "att ha" — att äga, att ta för sig — får sin kraft från den biologiska driften att överleva. Den andra "att vara" — att dela med sig, att ge — får sin kraft från människans behov att förena sig med andra.

³ Artikeln har titeln "När far och farfar var unga" och ingår i en antologi, *Om unga män*, i redaktion av Göran Bohlin och Karin Lövgren. Boken väntas utkomma i början av 1994.

⁴ Till de folkliga skikten räknar jag i första hand arbetarklassen men även småborgerlighet (som t.ex. bönder och hantverkare) och tjänstemannaskiktets låg- och mellannivåer. De borgerliga skikt jag främst avser är de som tidigare benämndes bildningsborgerskapet och som nu brukar refereras till som de intellektuella, högutbildade eller professionella.

⁵ Forskare med psykoanalytisk anknytning (se t.ex. Chodorow 1988) söker förklara uppkomsten av manstypisk prestations- och kvinnotypisk relationsorientering med att pojkar tidigare än flickor "kastats ut ur paradiset" — dvs. den kvinnliga omsorgsfär där både pojkar och flickor de första levnadsåren lever i ett nära beroendeförhållande till modern. Pojkarna drivs därmed att identifiera sig med fadern och hans värld.

⁶ En utförlig beskrivning av hur en elitistisk manlig självförståelse och livsstrategi grundlagts via ett mångfacetterat kulturellt register återfinns i skildringen av denna tre generationskedja i Åström 1990: 193—237.

Det kan vara värt att framhålla att vissa klasstypiska drag i en borgerligt elitistisk livsform varit gemensamma för båda könen. Det gäller bildnings- och kulturintresse, önskan att skilja sig från mängden genom exklusivitet i smak och livsstil liksom viljan att vidareföra en kultiverad stilbildning till nästa generation. I andra avseenden avspeglar sig emellertid förskjutningen av mäns och kvinnors handlingslinjer i centrifugal respektive centripetal riktning. För de män som eftertraktat höga och/eller lönsamma positioner i den offentliga världen har det gällt att ha det egna målet stint för ögonen och se till den egna framgången. För i synnerhet tidigare generationer borgerliga kvinnor, vilkas huvudsakliga livsuppgift var att tillfredsställa andras behov i hem och familj, har det tvärtom varit nödvändigt att lära sig själva (och sina döttrar) att inte i första hand se till sin egen nytta och fördel.

⁷ I det här sammanhanget skulle det vara befogat och givande att diskutera i vad mån och på vad sätt mäns berättelser om sina erotiska och sexuella relationer till flickor under ungdomsåren återspeglar den manstypiska disposition som kommit till uttryck inom andra livsområden. Mitt material ger emellertid inte tillräckligt underlag för att tränga in i denna intrikata problematik, som fordrar en mer riktad undersökning.

Referenser

- Bourdieu, Pierre, 1986. *Kultursociologiska texter*. I urval av Donald Broady och Mikael Palme. Stockholm: Salamander.
- Carlsson Wetterberg, Christina, 1992. "Från patriarkat till genussystem — och vad kommer sedan?" I: *Kvinnovetenskaplig tidskrift* nr 3.
- Chodorow, Nancy, 1988. *Femininum — maskulinum. Modersfunktion och könssociologi*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Drotner, Kirsten, 1991. "Kulturellt kön och modern ungdom". I: Fornäs m.fl. (red.): *Kön och identitet i förändring*. FUS-rapport nr 3. Stockholm/Stehag: Symposium.
- Fornäs, Johan m.fl. (red.), 1991. *Kön och identitet i förändring*. FUS-rapport nr 3. Stockholm/Stehag: Symposium.
- Fromm, Erich, 1982. *Att ha eller att vara?* Stockholm: Natur och Kultur.
- Gemzöe, Lena m.fl., 1989. "Sex, genus och makt i antropologiskt perspektiv." I: *Kvinnovetenskaplig tidskrift* nr 1.
- Hellspong, Mats & Löfgren, Orvar, 1976. *Land och stad. Svenska samhällstyper och livsformer från medeltid till nutid*. Lund: Liber.
- Hirdman, Yvonne, 1988. "Genussystemet — reflexioner kring kvinnors sociala underordning." I: *Kvinnovetenskaplig tidskrift* nr 3.
- Larsson, Hans, 1944. "Periferi." I: Hans-Larsson, Johanna och Harrie, Ivar (red.): *Postscriptum*. Stockholm: Bonniers.
- Ziehe, Thomas, 1986. *Ny ungdom. Om ovanliga läroprocesser*. Stockholm: Norstedts.
- Ziehe, Thomas, 1989. *Kulturanalyser. Ungdom, utbildning, modernitet*. Stockholm/Stehag: Symposium.
- Åström, Lissie, 1986. *I kvinnoled. Om kvinnors liv genom tre generationer*. Lund: Liber.
- Åström, Lissie, 1990. *Fäder och söner. Bland svenska män i tre generationer*. Stockholm: Carlssons.
- Åström, Lissie, 1994 (under utgivning). "När far och farfar var unga." I: Bohlin, Göran och Lövgren, Karin (red.): *Om unga män*. Lund: Studentlitteratur.

Summary

Learning to Be a Man: Ideas of Gender Theory Applied to the Schooling of Young Men in Masculinity

The present article consists partly of a discussion of theoretical and methodological ideas of the gender problematic (which crystallized when the present author conducted her studies of male and female ways of life); and partly of a brief empirical application of these ideas to the schooling of young men in masculinity. The author discusses how prevailing principles of the sexes' behavioural and mental segregation simultaneously regulates the dominance relationship existing between them. She maintains that a culturally and socially prescribed distortion of men's and women's avenues of opportunity in what she calls a centrifugal direction (performance- and achievement-oriented) on the one hand, and a centripetal direction (welfare- and relation-oriented) on the other, has tended to generate and sustain male dominance. The empirical application offers insight into how work has served as an initiation in masculinity and as a legitimization of male superiority. In order to further illuminate how young men appropriate a typically male self-perception and life strategy, examples are cited which illustrate how they, in comparison to young women, are allowed greater freedom to confront life's challenges and indulge in its amusements. Class-conditioned differences are also touched upon, as well as tendencies indicating change observed over the course of three generations.

Övers. Stephen Fruitman